

Posudek oponenta disertační práce

Eduardo Fernández Couceiro

Pronikání humanismu a renesance do české knižní kultury

předkládané v roce 2018 na FF UK – ÚISK v studijním programu Informační studia
a knihovnictví, v oboru Knižní kultura
školitel doc. Petr Voit CSc.; 168 s.

Autor předkládané disertační práce není postavou v současné literární vědě a knihovědě neznámou. Zaujal již svou časopisecky publikovanou kritikou recepce tzv. Všehrdova programu národního humanismu, stejně jako drobnou monografií o díle pražského tiskaře Mikuláše Konáče z Hodíškova, která vzešla z jeho diplomové práce.

Předložená disertace z řečeného rámce autorových děl nijak nevystupuje, naopak je logickým a syntetickým završením řečeného. Autor se v ní pokouší vyrovnat se spornou otázkou pronikání humanismu a renesance do české knižní kultury do roku 1547. Ke svému cíli míří jednak rozsáhlou kritikou dosud převažujících přístupů knihovědných a hlavně literárně-historických, jednak poukazem k poprvé zde výrazně formulovaným předpokladům a danostem široce vnímané knihovny i literární historie. Závěrem práce je provokativní, ale také dobře o prameny opřená teze, že v kulturně izolovaném a časově přesně vymezeném prostředí převážně utrakvistických Čech byl zájem o humanismus a renesanci minimální. A to, co předchozí generace tradičně označovaly specifickým pojmem „národní humanismus“ lze nyní vnímat jako životný mýtus.

Oporu pro své argumenty autor našel jednak v prostoru vlastní badatelské práce, jednak v pramenném materiálu utříděném, zpracovaném a interpretovaném jeho vlastním školitelem, doc. Petrem Voitem. A nutno na tomto místě dodat, že Couceiro se v disertaci osvědčuje jako jeho věrný žák, stejně jako ctitel Voitova odborného přístupu.

Práce samotná je rozvržena přibližně následovně: v prvním oddíle se autor vyrovnává v evropské perspektivě s řečenými dějinami bádání. V daném případě spatřuje kořeny tradiční optiky v národním obrození a s ním souvisejícím českým nacionalismem a dobovým odporem vůči římsko-katolické církvi. Na tento model navázala bezproblémově také marxistická věda, jejíž závěry se pak odrážely a dosud odráží v patřičných důrazech na „vysokou kvalitu“ všeho českého, měšťanského a nekatolického, fakticky však tytéž závěry zamlčují zjevná fakta.

V nevelkém druhém oddíle autor znovu z širší perspektivy objasňuje zásadní odborné termíny, s nimiž pracuje a s nimiž se běžně pracuje. Nalezneme tu proto jasně definované pojmy: knižní kultura, renesance, humanismus a recepce. Na jejich vyjádření je následně autorem ukázáno jednak ono pomýlení dosavadního bádání, které slučovalo neslučitelné. Jednak jejich vymezením autor předjímá oddíl následující.

Ve třetím závěrečném oddíle Couceiro dospívá k „celkovému obrazu“, tedy k zodpovězení klíčových otázek: zda, jak a především jestli vůbec docházelo před rokem 1547 k pronikání humanismu a renesance na českém území. Metodou jeho výkladu je kritická práce s tematikou vydavatelské praxe, humanistické typografie, knižní výzdoby a čtenářské recepce. Z tohoto pohledu eviduje pak pouze neúspěšné náběhy k recepci renesance a humanismu u nás a za první ryze humanistickou práci, sepsanou a vydanou v Čechách, považuje až dílo Martina Kuthena *Catalogus ducum regumque Bohoemorum*, vytištěné roku 1540 v pražské Hadově tiskárně.

Nejvýznamnějším přínosem autorovy disertace je, dle mého soudu, především výtečná kritika dosavadního přístupu k recepci humanismu a renesance u nás. Kritika je to o to cennější, že nepřestává sama na sobě, ale přibírá též ono jasné vymezení užívaných pojmů a terminologie, jako i konkrétní pramenné doklady v konkrétním zacílení.

Souručenstvím řečeného pak autor dochází ke svým jasně formulovaným závěrům, které mohou být a jistě budou nejen pomůckou další odborné práce, ale především dalším příspěvkem k recentní odborné diskusi na dané téma.

Z pohledu církevního historika velice oceňuji rovněž kritiku pojmů „konfesionalita, konfesionalizace“, s nimiž se v našem prostoru stále silněji pracuje, ale současně tím dochází k výraznému zkreslení českých náboženských dějin.

Slabinou autorovy práce podle mého názoru je pak problém jejího lpění na tradičních (rovněž zavádějících a nepřesných) vymezeních církevního života v dané době. Z tohoto pohledu je pak autorovo dělení na utrakvisty, katolíky, české bratry a luterány sice vcelku poplatné současnému vymezení náboženského spektra období české reformace pomocí jednoduchých pojmů, pro první polovinu 16. století však taková vymezení neplatí a je proto třeba je rovněž podrobit kritice a reformulovat.

Neznalost církevních poměrů pak autora dokonce vedla např. k tvrzení na s. 57, že teprve „v době národního obrození se vytváří negativní mýtus o Bílé hoře a následné „tmářské“ protireformační epoše.“ To je ale faktický nonsens, protože téma Bílé hory jako symbolu kritiky protireformace nalezneme už v dílech autorů, jako byl např. Jan Amos

Komenský a jiní převážně už exiloví autoři, ale rovněž někdejší pamětníci vlastní bělohorské doby.

Za mnohem větší problém práce považuji fakt, že autor pracuje sice s pramenným materiálem nadmíru bohatým, současně však výběrovým. Když proto na s. 83 tvrdí, že „z celé literární a tiskařské produkce tohoto období nás budou zajímat výhradně takové prvky, které jakýmkoli způsobem manifestují recepci renesance a humanismu, i když se ovšem budeme snažit neztratit ze zřetele celkový kontext, v němž se tato recepce odehrává“, pak právě v rámci onoho celkového kontextu v disertaci postrádáme např. byť jen zmínku o tištěné literární produkci známého doktora Racka Doubravského z Doubravy, která dle mého jasně vykazuje prvky humanismu a v podstatě posiluje vědomí, že právě katoličtí autoři byli blízcí novému směru, ale jejich díla z různých důvodů nemohla vycházet v Čechách.

Konečně, určitým doplňkem k práci i ilustrací užívání antikvy v našem prostředí by mohl být poukaz k norimberskému bohemiku, kterým byl latinsko-český tisk *Enchirion seu manuale* z roku 1518, tištěný ve stejné době a ve stejné tiskárně jako v práci na s. 119 zmiňované vydání latinských *Compactat*. Přesto jako v případě „kompaktát“ nešlo o tisk exportní, ale o dílko určené do katolických a zřejmě i utrakvistických oblastí přímo v Čechách.

Po formální stránce je konečně práce E. F. Couceira zcela v pořádku; překlepy, gramatické a syntaktické chyby v práci téměř nenalezneme. Jediný výrazný překlep lze nalézt na s. 38 (*enmendace* – *emendace*). A asi jen špatným překladem do češtiny na s. 62 došlo v práci k záměně apoštolů sv. Matouše se sv. Matějem v případě Caravaggiova obrazu, zde citovaného.

Přes vše řečené a spíše k další diskusi nesené je předložená disertační práce E. F. Couciera zralým akademickým dílem, které splňuje všechny kladené požadavky, opírá o bohatou pramennou základnu a vyrovnává s ještě bohatší odbornou literaturou. Přínos práce ve vztahu k probíhající odborné diskusi nad danými tématy napříč historickými obory je nepopíratelný. Význam práce, bude-li, jak snad můžeme doufat, publikována tiskem, je do budoucna zásadní.

Práci proto předběžně hodnotím jako **výbornou a doporučuji** ji k obhajobě!

27. 5. 2018

Ota Halama
katedra církevních dějin ETF UK v Praze